

SÁNDOR BENE
Zagreb

PETAR ZRINSKI I FRAN KRSTO FRANKOPAN U
REGENSBURGU 1664.

PETAR ZRINSKI UND FRAN KRSTO FRANKOPAN IN REGENSBURG 1664.

Die Arbeit ist bestrebt den Schicksal weniger bekannter oder unbekannter Texte von Petar und Nikola Zrinski aufgrund der bisher der Aufmerksamkeit der Forscher entwichenen Informationsquellen zu erleuchten.

Često se spominje, osobito u novim radovima, da su braća Zrinski, tijekom rata protiv Turaka od 1663. do 1664., davali veliko značenje informiranju javnog mnijenja Europe i pridobivanju podrške javnosti, posebice putem "otvorenih pisama" i pamfleta. Ali osim činjenice da u takvim radovima i člancima uzalud tražimo točnu definiciju termina "javno mnijenje" (pa uostalom, koje "javno mnijenje"?) Postavlja se pitanje: misli li se na političare u Regensburgu, u Parizu u Veneciji, na diplomatske krugove na bečkom ili na madridskom dvoru, na građanstvo u Londonu, u Amsterdamu ili na mađarsko i hrvatsko plemstvo, a u sjeni ostaje još i mreža posrednika informacijama, mreža kanala i načina na koji te informacije stižu širokoj publici i onoj uskoj na europskim dvorovima, kao i putevi kojima su te informacije ušle u povijesne anale.

Što se nas tiče, nastojat ćemo rasvijetliti te mehanizme slijedeći zgrade i nezgode kroz koje su prošli neki slabo poznati ili sasvim nepoznati tekstovi Petra i Nikole Zrinskoga, na temelju dviju grupa izvora informacija, koji su dosada izbjegli pozornosti istraživača. Prvi izvor je rijetkost periodičkog tiska. Tu nalazimo venecijansku "gazetu", tiskanu između 1661. i 1666. bez impresuma i naslovnice, čiji se danas jedini poznati primjerci čuvaju u kolekciji "Maglabechi" u Nacionalnoj biblioteci u Firenci.¹ "Gazeta". Ona je izlazila u formi tjednika, informirala je precizno i točno, i to isključivo venecijansko javno mnijenje² o ratnim događajima, manifestacijama na raznim europskim dvorovima i o političkim planovima, koje su uspjeli otkriti njezini vrsni dopisnici. Tjednik obiluje i najnovijim vijestima iz Mađarske i Hrvatske; jedan dio "pisama" dolazi izravno iz Čakovca (vrsni dopisnik vjerojatno je Giacomo Morbidelli, talijanski dvorjanin Nikole Zrinskoga), ali veći dio vijesti stiže poštom iz Beča i Regensburga. Omotnice su pune pisama vojnika s ratišta, vijesti službenika i trgovaca koji obitavaju u carskom gradu, ili diplomata koji su stigli u Regensburg na carski sabor. Među doista

važnim informacijama iz diplomatskih krugova nalazimo i razna nagađanja i zanimljivosti koje proizlaze iz njihovih pisama. Na primjer u broju od 15. ožujka 1664. čitamo da se Nikola Zrinski vratio iz zimske vojne “s pobjedom i neprijateljskim ulovom, šaljući Njegovom Veličanstvu zastave i vrijedne stvari, poput jednog čudovišta, to jest Tartara [...] koji ima glavu poput zmije veće od zmaja, čovjeka okrutnog i jako krepkog”.³

Pismo Nikole Zrinskoga, datirano 10. veljače 1664., prošlo je kanale informacija međunarodne diplomacije prije no što je došlo na stranice venecijanske “gazete”. Tekst koji je stigao iz Regensburga ovdje donosimo:

“Nikola Zrinski toplo želi i traži pomoć od Svetog Carskog Veličanstva, preko svoga brata Petra koji je stigao u Regensburg poštanskom kočijom. Nikola je poslao i pismo Caru koje glasi:

Sveto Carsko Veličanstvo. Dolaskom moga brata, u ovim pismu koje će dobiti Vaše Carsko Veličanstvo prikazana je akcija vaše slavne vojske odkada sam otputovao iz Čakovca. [...] Zatim osvojio sam sva mala mjesta oko Kanize, s namjerom da osvojim i ovu tvrđavu za vaše Veličanstvo. To je ono što vas sada molim, da Vaše Veličanstvo da naređenje da se provedu prijedlozi koje će Vam grof Petar, moj brat, izložiti.”⁴

Zaključimo prije svega da se pretjerani li netočni podaci ne mogu jednostavno tu-maćiti kao pogreške u prijevodu, u prepisivanju, u dugom i složenom posredovanju, nakon kojeg je pismo konačno stiglo u venecijansku redakciju, već se tu međutim naslućuju interesi političkih krugova koji su je prenosili novinarima, s jedne strane, dok se s druge strane naslućuju nade i očekivanja venecijanske publike: obje strane željele su vidjeti (ili pokazati) pobjedu veću no što ona zapravo jest. Kao drugo, pokušajmo slijediti poštansku kočiju koja je vozila Petra Zrinskoga na carski sabor, i dati shemu širokog konteksta događaja oko primitka i objavljivanja pisma, to jest pokušajmo dublje ispitati političke namjere i planove braće Zrinskih u Regensburgu, u proljeće 1664.⁵ Za takvo istraživanje izvrsnu mogućnost pruža drugi izvor informacija na koji smo već aludirali: diplomatsko dopisivanje Antonija Negrija, izvanrednog poslanika Venecijanske Republike na carskom saboru u Regensburgu. Negri je otputovao u Regensburg 2. siječnja 1664.; njegov nadležni je Giovanni Sagredo, ambasador Serenissime u Beču, ali Negri se ne dopisuje samo s njim, on ima i izravan kontakt s vlastima Republike. Do početka svibnja piše trideset i četiri pisma Senatu, koja se do danas nalaze neobjavljena u Državnom arhivu u Veneciji,⁶ zajedno sa debelim volumenima korespondencije Sagreda.⁷

Negri 12. veljače objavljuje vijest: Nikola Zrinski poslao je ministrima jedno pismo puno opisa vojnih uspjeha, “a poslije je stigao (zajedno sa grofom Frankopanom) grof Petar Zrinski, njegov brat, koji potvrđuje sve rečene stvari o tome kako Nikola nije samo krenuo u osvajanje osiječkog mosta, već i Pečuha, važnog mjesta. Traži pojačanje za ta područja i sve dobro obećava. Petar uključuje tu i osobni interes kako bi dobio kapitanat”.⁸

U tom trenutku izborni knezovi skupivši se u Regensburgu žestoko su diskutirali (i to već duže vrijeme) o vojnoj i financijskoj pomoći koju bi trebali poslati Beču u borbi protiv Turka (takozvana “Türkenhilfe”). Ali osim činjenice da se nisu složili oko vođe sjedinjene kršćanske vojske (Wrangel? Turenne? Montecuccoli?), još se raspravljalo koju strategiju uopće treba zauzeti. “Stranki mira” (politička linija Leopoldovog prvog ministra, Ferdinanda Porcie, koji je čuvavši se od opasnosti koju su predstavljale francuske težnje, više nastojao postići primirje, ili u najgorem slučaju jedan “obrambeni rat”) suprotstavio se samo ofenzivni plan Raimonda Montecuccolija, koji je želio provesti napad niz Dunav, i koji je smatrao ključnim osvajanje Esztergoma.⁹ Međutim, njemu su

malo vjerovali čak i oni izborni knezovi koji su podržavali ofenzivnu liniju, jer Montecuccoli nije imao ni namjeru ni snagu za ostvarivanje vojnih planova (bez obzira koliko oni bili promišljeni), koji nisu bili u skladu s direktivama bečkog dvora.

To su bile koordinate prema kojima su Zrinski morali usmjeravati svoju političku strategiju. Kao prvo, zadali su si cilj da moraju uvjeriti diplomatske krugove Sabora u potrebu za nastavkom ofenzive koja je uspješno počela zimskom vojnom Nikole Zrinskoga. Petrov mandat tako se može protumačiti kao dio jedne propagandne kampanje, koja je nastojala iskoristiti pravi psihološki momenat. Petar Zrinski trudio se što više propagirati prve prave kršćanske uspjehe kao što su zauzimanje Pečuha i uništenje glavnog osječkog mosta. Gotovo je sigurno da je on bio taj koji je “filtrirao” u tisku pismo datirano 10. veljače; to jest, sigurno je da je on obavještavao venecijanskog agenta o razvoju događaja.¹⁰ 26. veljače stiže u Regensburg mladi Pál Esterházy (budući palatin), *intimus* Nikole Zrinskoga, i zajedno s njim vojni inženjer Wassenhofe, poslanik hrvatskog bana. Ovaj posljednji, koji je najprije bio poslan u Graz kako bi zatražio pomoć od Ratnog savjeta, donosi sa sobom kopiju pisma Nikole Zrinskoga, napisanog 11. veljače,¹¹ kao i vlastite bilješke o zimskoj vojni¹² (oba dokumenta nalaze se u Negrijevoj korespondenciji).¹³

Krajnji cilj propagandne kampanje i diplomatskih akcija poslanika Nikole Zrinskoga bio je promijeniti prvotne planove i premjestiti zonu vojnih akcija na jug, blizu hrvatske granice, počevši s osvajanjem Kaniže. Činjenica da bi tako najljući protivnik Nikole Zrinskog, general Montecuccoli, izgubio inicijativu nije toliko bila važna kao plan da se u antitursku koaliciju uvuče ona Venecija koja je upravo namjeravala pregovarati o primirju s Turcima u kandijskom ratu. Borbe su se, prema planu Zrinskih, trebale voditi vrlo blizu granice Mletačke Republike. Kako se čini, ti su planovi zaista zabrinjavali liniju mira bečkih diplomata. To se barem daje zaključiti po prijateljskom savjetu koji venecijanski agent nije okolišavao odmah prenijeti svojim nadređenima. U svom pismu, datiranom 12. veljače (dakle malo po dolasku Petra Zrinskog), Negri piše: *“Neki mudar, koji je sa mnom razgovarao o tome, zaključuje da [Nikola] Zrinski još dva mjeseca može nastaviti sa tim pothvatima koji na kraju krajeva ničemu ne služe, a onda se treba povući u svoju tvrđavu, ili na neko drugo mjesto kako bi se obranio od Turaka, koji će ga potopiti; buđenje neprijatelja nanijeti će znatnu štetu ranjivim područjima. Ako neprijatelj snažno napadne, lako će zauzeti Karlovac, koji je jako loše opskrbljen. Posljedica toga bila bi velika opasnost za Friuli: tu činjenicu, koju smatram važnom, nisam htio prešutiti zreloj mudrosti Vaših Ekscelencija.”*¹⁴

Pod velom rafiniranog uvjeravanja nije teško prepoznati lukavu logiku prvog ministra Porcije: bivši ambasador cara Ferdinanda u Veneciji¹⁵ dobro je poznao vječni strah Republike od mogućeg turskog napada na zaleđe preko Dalmacije i Friulija.¹⁶

Unatoč tome, Negri čini prvi korak i stupa u kontakt sa Zrinskim i Frankopanom. 19. veljače, slijedeći “interese” svojih nadređenih i ravnajući se prema “drugim okolnostima”, sreće Petra Zrinskoga i jamči mu *“spremnost Republike da mu da svaki znak javne dobre volje – njemu i grofu Nikoli, njegovom bratu [...] za stalne štete i nemire koje uzrokuju zajedničkom neprijatelju.”* Petar Zrinski *“je odgovorio da je duboko zabavljan i da cijeni ono što je već više puta štovani Senat učinio za njegovu kuću, za što ima i pisane dokaze, te da je spreman pokazati koliko duguje Republici čak i prolijevanjem svoje krvi”*. Srdačan razgovor završava za diplomatska pravila na neobičan način: *“Navečer, Zrinski se dao odvesti kući, otežao zbog pijanstva, i rugajući se, potužio mi se na svoj neobuzdani karakter, i na činjenicu da, iako po prirodi otporan i snažan, nije mogao odoljeti vinu, isto*

kao i Frankopan, valjan i štovan, koji je u njegovoj pratnji.”¹⁷ Ali Negri nije time bio zaprepašten: on nastavlja pratiti i obavještavati o svakom koraku dvojice Hrvata i 25. ožujka, po naređenju Senata, poziva ih u vlastito prebivalište radi nastavka tajnih pregovora.¹⁸

Venecijanski diplomat, govoreći o Petru Zrinskom, neprestano se vraća na temu mogućeg Petrovog dobivanja kapitanata. Grof čini sve da ga dobije, ali ne samo zbog osobne ambicije, kako je to prije vjerovao Negri. Radi se o kapitanatu Karlovaca, o ključnoj poziciji hrvatske vojne zone. Tamo se trenutno nalazi kapetan Wolfgang Auersperg koji nije samo zbog osobnih razloga izgubio povjerenje hrvatskog plemstva, već se on zapravo i ne brine pretjerano o obrani Karlovca. Kad bi Nikola Zrinski upisio surađivati s kapetanom Karlovca, koji je predstavnik centralne vlade (a prema njegovim nadama to bi trebao biti njegov brat Petar), to bi značilo da bi kao hrvatski ban i vođa mađarskih i hrvatskih trupa imao slobodne ruke u zoni vojnih akcija, a sa svojim eventualnim uspjesima priključio bi i Carski sabor koji još uvijek pregovara o imenovanju glavnog vođe kršćanske vojske.

Ta bitka, dakle, možda je još važnija s političkog stajališta nego s vojnog. Nije slučajno da Porcijeva okolina u svakom pogledu onemogućava Petra Zrinskog u ostvarivanju njegovih namjera. Prelistajmo ponovno pisma Antonia Negrija: “*Znam da grof Petar priželjkuje kapitanat kojim sada upravlja brat princa Auersperga. Izborni knez Mainza vodi pregovore nastojeći zadovoljiti Auersperga nekom drugom dužnosti, te Petra ostvarenjem njegovih želja*” - piše diplomat 26. veljače. (Zrinski, nažalost, nije uvijek na visini situacije: “*Taj grof Zrinski nekoliko je dana ležao bolestan – nastavlja agent u istom pismu – i sve to zbog banketa na kojima muškarci samo trate cijele dane za stolom*”).¹⁹ 4. ožujka, kada odluka već kasni, Negri bilježi: “*Protivnici grofa Zrinskog još uvijek onemogućavaju rješenje kako ne bi poslije došlo do nekih nepredviđenosti, budući da su obojica [Zrinski] toliko poznate i pouzdane ličnosti. Budi se i sumnja zbog tako srčanog zauzimanja izbornog kneza Mainza u cijeloj stvari*”.²⁰ Negri, pred samim završetkom kongresa vraćajući se na temu, zaključuje: “*Što su više izborni knez Mainza i ostali prinčevi nastojali zadovoljiti grofa Petra Zrinskog, veća se ljubomora stvarala na Dvoru, koji je uvijek poštivao politička pravila, pa tako ako je jedan [to jest Nikola] već vrhovni zapovjednik Hrvatske, ne bi bilo pristojno dati kapitanat Karlovca njegovom bratu kako zajedno ne bi postali jaki i utjecajni u tim područjima*.”²¹

Politički njuh habsburške diplomacije funkcionirao je odlično. Johann Filip, izborni knez Mainza, bio je jedan od suparnika i antagonista cara Leopolda na saboru u Regensburgu. Kao predsjednik Rajnskog saveza (savez njemačkih kneževina i državica francuski orijentiranih) godinama se zalagao za proširenje francuskog utjecaja na Njemačko carstvo. Sada, pod krinkom organiziranja kršćanske koalicije, nastavio je ostvarivati svoje planove. O tome mnogo otkriva pismo Negrija od 4. ožujka. Venecijanski diplomat, čekajući da ga car primi, bio je povučen u kut predsoblja gdje mu je barun Fürstenberg, savjetnik Johanna Filipa, izložio plan svog princa: zbog povoljnih okolnosti, izborni knez iz Mainza želi proširiti antitursku koaliciju, uvlačeći čak u nju i Republiku Svetog Marka. Osim toga “*u povjerljivoj je i bliskom odnosu sa francuskim kraljem tako da čak i njega postupno može uvući u otvoreni rat protiv Otomanske kuće*”. Došao je pravi trenutak da se ustoliči “*kršćanska liga*”, “*pod uvjetom da ne zavlada mir, osim ako se o njemu ne dogovore članice*”.²²

U takvom političkom okruženju braća Zrinski postajali su prirodni saveznici izbornog kneza Johanna Filipa, budući da bi, u slučaju da se koalicija ostvari i da se uz Sere-

nissimu postavi i Kralj Sunca, vlada u Beču izgubila političku težinu u Mađarskom kraljevstvu, čak i kad bi uspjela pobijediti Turke. Tako bi se otvorio put nezadovoljnom plemstvu da dosegne nezavisnost ili barem veću autonomiju, pomažući se i francuskim trupama u zemlji. U ovoj igri glavnu ulogu bez sumnje bi imali grofovi Zrinski. Nije puki slučaj da se baš u tom periodu pojavljuju njihovi pokušaji (i pokušaji francuske diplomacije) za uspostavom međusobno vrlo korisnih odnosa.²³

Zahvaljujući Negrijevoj korespondenciji, možemo otkriti jedan novi kuriozitet u razvoju tih kontakata. Dosada smo znali samo da je u ožujku 1664. Luj XIV. poslao Nikoli Zrinskom financijsku pomoć.²⁴ Međutim, Antonio Negri 22. travnja ovako se obraća senatu: “[Petar Zrinski] rekao mi je jedan važan podatak, da je Njegovo Veličanstvo pisalo svom ambasadoru [u Veneciji] biskupu Besierskom, kako bi razgovarao sa trgovcom Morom, venecijanskim agentom Nikole Zrinskog, i ponudio mu 10.000 ljudi da ih pošalje tamo gdje bude dogovoreno kako bi se borili pod njegovim zapovjedništvom na kraljev trošak.”²⁵ Mogli bismo sumnjati da se radi o najnovijoj izmišljotini Petra Zrinskog, o posljedici njegovog “neobuzdanog karaktera” ako je vino u pitanju, kada informacija ne bi bila potvrđena u venecijanskoj “gazeti”, gdje čitamo da su zastupnici regensburškog sabora “poslali komisiju da pregovara s grofom Zrinskim o ljudima koje misli poslati Christianissimus njemu na pomoć, povrh onih koje šalje Rajnskom savezu.”²⁶

Osim, dakle, financijske pomoći, taj plan podrazumijeva i vojnu podršku mađarsko-hrvatskom plemićkom pokretu. (S pravom možemo govoriti o pokretu jer osim Frankopana, Esterházyja i ostalih velikaša, čak i sam palatin nastoji uskladiti svoje korake s političkom linijom hrvatskog bana: Mihály Bory, specijalni poslanik Wesselényija, više se puta nalazi u Regensburgu za vrijeme sabora i pregovara s izbornim knezom Mainzom.)²⁷

Uzevši u obzir političke okolnosti ovdje navedene, već smo u stanju ne samo njuškati po torbi Petra Zrinskoga, već i u njoj pronaći ona dva dokumenta temeljne važnosti koji su bili objavljeni već ranije, no krivo datirani, i pripisani Nikoli Zrinskom na diskutabilan način.

Prvi se nalazi u korespondenciji Giovannija Sagreda, koja se čuva u Muzeju Correr u Veneciji.²⁸ Tu ga je otkrio i još prije trideset godina objavio Csaba Csapodi u Mađarskoj, stavivši mu datum proljeće 1663. i numerirajući ga među pisma Nikole Zrinskoga.²⁹ Međutim, kopija nosi samo naslov “Pismo grofa Zrinskoga” koje, pisano “u ime hrvatske nacije”,³⁰ traži od cara hitnu vojnu pomoć za Hrvatsku, otkriva slabosti i loše upravljanje Karlovca i na kraju se obraća na jedan neumjesan, gotovo prijeteći način vođi Svetog Rimskog Carstva i Mađarskom kralju: “Ali ako slučajno vidimo da naša jadikovanja i zahtjevi ne urode plodom i ako sve ostane u uobičajenom neredu i ruševini, i ako konačno ne vidimo neku djelotvornu mjeru, unaprijed na koljenima molimo milost Vašeg Veličanstva da nam bez ljutnje dozvoli da obranimo naše posjede koji su izloženi barbarstvu neprijatelja, i da okušamo mirniju i sigurniju sudbinu kod drugih, da sa ženama i djecom i našim nesretnim potomcima, dokrajčeni, ne bi bili prisiljeni provesti jadan i prosjački život.”³¹ Aluzija je namjerno nejasna: može se odnositi na pakt s Turcima, ali i na namjeru da “okuša sudbinu” pri nekom drugom europskom monarhu, u slučaju da Habsburgovci ne pruže zatraženu pomoć.

Memorandum je naravno bio napisan u veljači 1664., a ne 1663. Njegova se kopija nalazi priložena u pismu od 26. veljače Antonija Negrija.³² Vjerojatno je baš on uručio drugi primjerak Sagredu jer se iz materijala vidi da su se dva diplomata često dopisivala. Vrijedi citirati i Negrijev komentar s kojim je predstavio dokument svojim nadređeni-

ma: "Provevši sve ove dane bez rezultata, grofovi Zrinski i Frankopan kada su već vjerovali da će biti odbijeni, ipak su bili primljeni kako bi izrekli svoje zabtjeve. Međutim, budući da su već prije napisali svoju molbu, odlučili su Njegovom Veličanstvu uručiti i drugu molbu koja je, kako bi Njihove Ekselencije iz kopije shvatile, jako važna i opravdava slobodu izražavanja."³³

Iz toga proizlazi da su autori memoranduma u stvari Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan, te da postoji još jedan dokument iste teme, ali napisan barem dva tjedna ranije, a dvojica hrvatskih poslanika predali su ga u trenutku njihova dolaska u Regensburg. Niti taj dokument ne treba se dugo tražiti. Tiskao ga je g. 1980. László Nagy, izdvojivši ga iz zbirke propagandnog materijala koji se odnosi na rat 1663. kroz 1664;³⁴ svezak se nalazi u fondu Chigi u Vatikanskoj biblioteci. Dokument o kojem govorimo nosi naslov "Savjeti Nikole Zrinskog".³⁵ Dugački memorandum je pravo remek-djelo diplomacije tog vremena.

Nikola Zrinski ovaj put se obraća Caru u ulozi intimnog savjetnika. Naglašava vlastite zasluge u zimskoj vojni, te "konjunkturu", pogodnu vojnu situaciju, koja traži nastavak ofenzivne strategije i pomoć za Hrvatsku. Po njemu smjer turske ofenzive bilo bi Međimurje: "Van sumnje je da većina trupa neprijateljske vojske napreduje u smjeru Čakovca, mjesto koje je već odavna sudbinski predodređeni cilj turske ljutnje i baš u ovom trenutku posebno sam dobro informiran da njihov bijes vojno opremaju i usmjeruju ga na moje uništenje."³⁶ Posebno naglašava da "Grof Auersperg, odličan savjetnik, slabo upravlja u ime Vašeg Veličanstva, zanemarujući beščutno Karlovac; ako se ovaj rat nastavi, ostavka Auersperga, koja je nekada možda izgledala mudra, sada je tek jedna neizbježna odluka". Jasno aludira tko bi bio prava osoba za zamjenu: "kako bi dakle Vaše Veličanstvo bilo dobro informirano o svakom detalju, ovlašćujem moga brata Petra koji bi imao dara za vođenje trenutnih poslova, ako Vaše Veličanstvo smatra odgovarajućim dati pomoć vojnoj upravi tih tvrđava i zapovjedništvo nad granicama..."³⁷

Nakon svega toga dolazi do najosjetljivijeg trenutka, do osobe koju treba izabrati za vrhovnog vođu kršćanske vojske. Tvrdnje Zrinskoga su logične i uvjerljive. Osoba, koja se treba izabrati, mora biti katoličke vjere, prilično snažna i autoritativna kako bi kneževi izbornici imali u nju povjerenja, ali ne ipak toliko snažna i autoritativna kako ne bi dovela u pitanje vodeću ulogu Habsburgovaca. Pogledajmo moguć izbor. Neki nadbiskup iz Salzburga, neki Leopold iz Badena ili neki Grof Sparr "i ostali tog formata, premda posjeduju znatne vrijednosti" - nedostaje im politički autoritet da bi uspjeli u takvom zadatku. Tu je i francuski maršal Turenne koji je, premda izvrstan zapovjednik i vojnik, ipak čovjek Ljudevita XIV. pa je zbog toga već i ranije odbijena njegova kandidatura. Pa ipak francuski kralj nije toliko opasan za habsburški primat kao što su ga neki htjeli prikazati: "Ničije sudbine nisu se tako bojali njemački vlastodršci - piše Zrinski - kao neograničene sreće kralja Ljudevita, i radije bi se predali bilokoj drugoj okrutnoj vladi nego da sagnu vrat pred jarmom francuske nadmoći".³⁸

Osoba koju na svaki način treba isključiti je Friedrich Wilhelm, veliki izborni knez iz Brandenburga: autoritativna osoba, iskusan vojnik, bio bi preopasan za habsburšku hegemoniju, a budući da je protestant, "mogao bi napraviti nešto nepredvidljivo i podijeliti Njemačko Carstvo".³⁹ Zrinski se ne ustručava usporediti ga sa Wallensteinom kojeg se plašio njegov vlastiti car.

Koji je dakle jedini mogući izbor? "Od Velikog Aleksandra nadalje - nastavlja Zrinski - nema najmanje sumnje da je najbolji način da se odmrsi čvor nastalih teškoća taj da

*Vaše Veličanstvo osobno postane zapovjednik carske vojske i slijedeći primjer svojih slavni predaka dođe na bojište.*⁴⁰

To je plemenita i uzvišena ideja. Međutim, skrivene namjere Zrinskoga isto su logične koliko i one o kojima on otvoreno govori. Zrinski želi umanjiti opasnost koju predstavlja Ljudevit XIV. (kao i one Johanna Filipa iz Mainza te Johanna Georga i Ferdinanda Marije, prinčeva iz Sasonije i Bavarije)⁴¹ jer je svjestan da dvor Leopolda sumnja da se on sam nada njihovoj podršci u ostvarenju vlastitih političkih planova. (Ne smije se zaboraviti: Negrijeva pisma otkrivaju da je najčešći sugovornik Petru Zrinskom osim Johanna Filipa bio upravo izborni knez iz Sasonije.) Osim toga, Nikola ne protestira bez razloga protiv imenovanja brandenburškog elektora; takvo bi imenovanje upropastilo interese Johana Filipa, a bilo bi fatalno i za njegove osobne težnje: Fridrich Wilhelm neko je već vrijeme u prijateljskim odnosima s ostrim neprijateljem Zrinskog, tj. s Raimundom Montecuccolijem,⁴² kojem, memorandum (i to opet ne bez razloga) ne spominje čak ni ime. Žestoko se bori svom svojom rječitošću za vrhovno zapovjedništvo samoga cara, jer (u slučaju da se otvori ofenziva blizu Drave i da njegov brat uspije dobiti željeni kapitanat), bila bi to prilika koja bi mu omogućila da preuzme vojno upravljanje, očigledno ono pravo, uz simboličku ulogu cara Leopolda.

Dugački memorandum, apsolutno remek-djelo i s književno-publicističkog pogleda, polazi od prvih dana veljače 1664., odmah nakon sretnog zatvaranja "zimске vojne". Što se tiče njegovog porijekla, slažemo se s Lászlóm Nagyem, dodajući međutim da to vrijedi samo za ideju i začetak; za konačni oblik, za onu "posljednju ruku" zaslužni su sigurno Petar Zrinski i Frankopan. O tome svjedoči dobro poznavanje labirinta regensburške diplomacije i snalaženje u složenim i proturječnim interesima, a za to je trebalo biti prisutan. Kako bilo, čini se vjerojatnim da je dokument rezultat političke suradnje Zrinskih i Frankopana; da je sastavljen s namjerom da utječe na glavne odluke Sabora i da uvjeri javno mnijenje, ono usko ali važno, Carskog sabora; zahvaljujući međutim piscima na diplomatskim funkcijama, poput Negrija, taj je dokument završio među propagandnim materijalom koji se obraća široj publici.

Rezultat diplomatske i publicističke kampanje, kako se zna, nije bio u skladu s očekivanjima Zrinskih. Petar Zrinski - zasada - nije dobio karlovački kapitanat. Imenovanje Montecuccolija bilo je, na trenutak, odgođeno, međutim kompromis (carske trupe, habsburške, mađarsko-hrvatske i one francuske imale su svoja autonomna zapovjedništva) je onemogućavao koordiniranje vojnih akcija. Rat se premjestio na južnu frontu, ali Venecija je ostala van koalicije, a pripreme za zauzimanje Kaniže trajale su predugo. Kada je konačno, krajem travnja, odjeknuo prvi top, već je bilo nemoguće nadati se sretnom završetku osvajanja: vezir Köprülü Ahmed je u dva tjedna rekonstruirao osječki most, a njegova velika vojska otišla je u pomoć tvrđavi. Tijek događaja jasno vidimo iz druga (do sada nepoznata) četiri pisma Nikole Zrinskog, upućena caru, pronađena u korespondenciji Antonija Negrija⁴³ i u venecijanskoj "gazeti". Citiramo samo početak posljednjeg pisma, onog od 9. svibnja:

*"Sveto Carsko Veličanstvo! Kako bi poslušao zapovijedi Vašeg Veličanstva, započeo sam zasjedu Kaniže 28. prošlog mjeseca, međutim, s takvim slabostima i manjkavostima da bi me svijet smatrao presmionim za pravog vojnika, kada ne bi znao da naš Sveti Bog i pravda slučaja mogu omesti i u većim zabvatima od ovoga..."*⁴⁴

Za to posljednje pismo ne zna se da li ga je venecijanskom tisku predao Antonio Negri ili neki drugi agent. Leopoldov dvor je početkom svibnja napustio Carski sabor, i zajedno s njim i Negri je otputovao u Linz Giovanniju Sagredu. Dosadašnja bismo

nepoznata pisma Nikole i Petra Zrinskoga mogli pronaći i u korespondenciji Sagreda - međutim krajnji zaključak ne bi se promijenio.

Petar Zrinski prvih dana svibnja napustio je Regensburg razočaran i bez ikakvog konkretnog uspjeha. *“Elektor iz Mainza - piše Negri - poklonio mu je jedan prekrasan dijamant [...] a nadbiskup Salzburga dao mu je muškete i neko drugo oružje.”*⁴⁵

Muškete, dijamanti i pokoja ljubazna utješna riječ venecijanskog agenta⁴⁶ - sve je što je ostalo od velikih planova. Pa i to je više nego ništa, zar ne?

(Prijevod sa talijanskog: Ariella Fabio)

SAŽETAK

Često se spominje, osobito u novim radovima, da su braća Zrinski, tijekom rata protiv Turaka od 1663. do 1664. pridavali veliko značenje informiranju javnog mnijenja Europe i pridobivanju podrške javnosti, posebice putem “otvorenih pisama” i pamfleta. U tim člancima nema jasno određene definicije što je “javno mnijenje”, kao ni to na koje se to javno mnijenje odnosi: da li na političare u Regensburgu, u Parizu, u Veneciji, ili na diplomatske krugove na bečkom ili madridskom dvoru, odnosno na “građanstvo” u Londonu, Amsterdamu, ili se pak to odnosi na mađarsko i hrvatsko plemstvo.

Tekst nastoji rasvijetliti zgone i nezgone kroz koje su prošli slabo poznati ili sasvim nepoznati tekstovi Petra i Nikole Zrinskoga, na temelju dviju grupa informacija. Prvi izvor je periodički tisak na primjer venecijanska “gazeta” koja je izlazila u formi tjednika i prenosila vijesti svojih vrsnih dopisnika i informirala venecijansko javno mnijenje. Među doista važnim informacijama u diplomatskim krugovima nalazimo i razna nađanja i zanimljivosti iz pisama vojnika ali i pismo Nikole Zrinskog od 10 veljače 1664. koje je prošlo kanale informacija međunarodne diplomacije. Tekst uz komentar pisama nastoji prikazati prilike u to vrijeme kao političku strategiju koju su Zrinski usmjerili prema diplomatskim krugovima Sabora, stvarajući propagandnu kampanju iskoristivši i pravi psihološki momenat za ostvarenje svojih ciljeva.

ZUSAMMENFASSUNG

Oft wird erwähnt, besonders in den neueren Schriften, dass die Gebrüder Zrinski während des Krieges gegen die Türken von 1663 bis 1664 eine grosse Bedeutung der Informierung der öffentlichen Meinung beigegeben haben, wie auch dem Gewinnen der öffentlichen Unterstützung, insbesondere durch “offene Briefe” und Pamphlete. In diesen Artikeln gibt es keine streng bestimmte Definition dessen, was die “öffentliche Meinung” ist, wie auch darüber nicht, auf welche öffentliche Meinung das bezogen ist: ob auf die Politiker in Regensburg, in Paris, in London, Amsterdam, oder ob sich das auf den ungarischen und kroatischen Adel bezieht.

Der Text bezweckt, alle Geschehnisse und Mißgeschicke, die wenig bekannte oder ganz unbekannte Texte von Petar und Nikola Zrinski erfahren haben, auf Grund von zwei Gruppen von Informationen zu erleuchten. Die erste Quelle ist periodische Zeitschrift z.B. die venezianische “Gazeta”, die in Form eines Wochenblattes erschien und Nachrichten ihrer hervorragender Berichterstatter brachte und die venezianische

öffentliche Meinung informierte. Unter den ziemlich wichtigen Informationen in diplomatischen Kreisen finden wir auch verschiedene Spekulationen und Wissenswertes aus Briefen von Soldaten vor, aber auch einen Brief von Nikola Zrinski vom 10. Februar 1664, der die Informationskanäle der internationalen Diplomatie passierte. Der Text zum Briefkommentar versucht die Umstände jener Zeit als politische Strategie darzustellen, die Zrinski's an diplomatische Kreise des Parlaments gerichtet haben, eine Werbekampagne schaffend und den richtigen psychologischen Moment für die Verwirklichung ihrer Ziele ausnutzend.

BILJEŠKE

¹ Firenze, Biblioteca Nazionale Centrale, Cod. Magliabechiani, cl. XXV, vol. 740., 742., 743. Cfr. Ugo BELLOCCHI, *Storia del giornalismo italiano*, III., Bologna, 1975., 66; Valerio CASTRONOVO - Giuseppe RICUPERATI - Carlo CAPRA, *La stampa italiana dal Cinquecento all' Ottocento*, I., Bari, 1976., 40.

² Cfr. Hans J. KISSLING, "Venezia come centro di informazione sui turchi", in: *Venezia, centro di mediazione tra oriente e occidente*, a cura di Hans Georg Beck et al., I., Firenze, 1977., 99-109.

³ Cod. Magliab., vol. 742., 12^r (15. ožujka 1664.)

⁴ Ibid., 9^r (1. ožujka 1664.)

⁵ CFR. Ágnes R. VÁRKONYI, *La coalition internationale contre les Turcs et la politique étrangère hongroise*, in: "Studia historica" 102., Budapest, 1975.

⁶ *Dispacci del Sig. Antonio di NEGRI segreto inviato alla Dieta di Ratisbona*. Archivio di Stato di Venezia, Dispacci al Senato, Germania, filza 124 bis.

⁷ Ibid., filza 121-125.

⁸ NEGRI, n. 8. (12. veljače 1664.)

⁹ Cfr. Raimondo LURAGHI, "Raimondo Montecuccoli, l' azione e il pensiero", in: *Le opere di Raimondo Montecuccoli*, ed. critica, a cura di Raimondo Luraghi, I., Roma, 1988., 9-121; Fabio MARTELLI, *Le Leggi. Le Armi e Il Principe. Studi sul pensiero politico di Raimondo Montecuccoli*, I. Bologna, 1990., 887-1020.

¹⁰ Cfr. NEGRI, n. 9. (19. veljače 1664.)

¹¹ Objavljeno in: Miklós ZRINYI, *Öszes művei*, II., izd. Csaba Csapodi - Tibor Klaniczay, Budapest, 1958., 571-572. (br. 292.) Isti tekst se nalazi u: *Acta coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan nec non Francisci Nadasdy illustrantia*, red. Baltazar Bogišić, Zagrabiae, 1888., 226-227. [Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, XIX].

¹² Objavljene: Sándor BENE, *Adalékok Zrinyi Miklós téli hadjáratának történetéhez*, in: "Hadtörténelmi Közlemények", 1993., 3., 69-73.

¹³ NEGRI, br. 11. (26. veljače 1664.)

¹⁴ NEGRI, br. 8. (12. veljače 1664.)

¹⁵ Cfr. njegov životopis, in: Galeazzo GUALDO PRIORATO, *Vite et azioni di personaggi militari e politici*, Vienna, 1674. i Sándor BENE, "Sua Maestá Cesarea si compiace di audire..." - *una storia imperiale e i suoi coautori*, in: *Contributi*, a cura di Giulio Cesare Carloni, Università degli Studi di Bologna, Bologna, 1990-1991., 13-22 [Quaderni Italo-Ungheresi, 10].

¹⁶ Opširno o temi: Paolo PRETO, *Venezia e i Turchi*, Firenze, 1975., 25-66.

¹⁷ NEGRI, br. 9. (19. veljače 1664.)

¹⁸ Ibid., br. 17. (25. ožujka 1664.)

¹⁹ Ibid., br. 11. (26. veljače 1664.)

²⁰ Ibid., br. 12. (4. ožujka 1664.)

²¹ Ibid., br. 26. (22. travnja 1664.)

²² Ibid., br. 12. (4. ožujka 1664.) Tajni se pregovori nastavljaju još dugo, ali na kraju bez ikakvog rezultata.

²³ O diplomatskim akcijama saveznika braće Zrinskih cfr. Domokos KOSÁRY, *Français en Hongrie*, in: "Revue d'histoire comparée", 1946., 29–65; Jean BÉRENGER, *Francia-magyar kapcsolatok a Wesselényi-összeesküvés idején 1664–1668*, in: "Történelmi Szemle", 1967., 275–291; Ágnes R. VÁRKONYI, "Török világ és magyar külpolitika", in: Á. R. V., *Magyarország keresztútjain*, Budapest., 1978., 175–229; Béla KÖPECZI, "Franciaország a Birodalom megmentője és a kereszténység bajnoka", in: B. K., *Magyarok és franciák. XIV. Lajostól a francia forradalomig*, Budapest, 1985., 11–32; Péter BIRÓ, *A francia külügyi levéltár Zrínyi Miklósról és az 1663–64. évi hazai eseményeire vonatkozó iratai*, in: "Zrínyi-dolgozatok", VI. (1989.), 63–179; Sándor BENE, *A Zrínyi testvérek az Ismeretlenek Akadémiáján (Velencei karnevál)*, "Irodalomtörténeti Közlemények", 1978–1988., 193–202.

²⁵ NEGRI, br. 26. (22. travnja 1664.)

²⁶ Cod. Magliab. vol. 742., 31^r. (3. svibnja 1664.)

²⁷ Cfr. R. VÁRKONYI, 1978. O Boryu još: NEGRI, br. 8. (12. veljače 1664.).

²⁸ Museo Correr di Venezia, *Scritti miscellanei di Giovanni Sagredo*, P. d. 376. c., 89^r - 91^r ("Lettera della nation Croata all' Imperatore"). Drugi prijepis: Biblioteca Apostolica del Vaticano, Fondo Patetta, vol. 985, f. 90. ("Protesta anepigrafica all' Imperatore per non far la guerra al Turco")

²⁹ Csaba CSAPODI, *Kiadatlan Zrínyi-levelek*, in: "Irodalomtörténeti Közlemények", 1962., 748–750.

³⁰ Pred tekstem: "Lettera della nation croata all' Imperatore. Lettera del Conte di Sdrin".

³¹ CSAPODI, 1962., 749.

³² NEGRI, br. 11. (26. veljače 1664.), 1. allegato.

³³ Ibid.

³⁴ László N. SZELESTEI, *Zrínyi Miklós tanácsai a császárnak 1664. tavaszán*, in: "Irodalomtörténeti Közlemények", 1980., 185–198.

³⁵ Biblioteca Apostolica del Vaticano, Fondo Chigi, O. III., vol. 38, ff. 157–172. ("La verità consigliera del Conte Niccolò di Sdrino sopra gl' emergenti della presente guerra fra Sacra Maestà Cesarea et il Gran Turco".)

³⁶ SZELESTEI N., 1980., 187.

³⁷ Ibid., 188–189.

³⁸ Ibid., 190.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ O stisnutim odnosima između Johanna Georga i Petra Zrinskog cfr. NEGRI, br. 29. (29. travnja 1664.). Što se tiče Ferdinanda Marije, nije slučajno da dvije godine kasnije njegov dvorski teolog Giuseppe Maria Maraviglia objavit će (i to baš u Veneciji) jednu vrlo tendencioznu kratku povijest o ratu 1663–1664. g. (Mauritio NITRI [G. M. Maraviglia], *Ragguaglio delle ultime guerre, Venetia*, 1666.) Cfr. BENE, 1993.

⁴² MARTELLI, 1990., 911–930.

⁴³ NEGRI, br. 25., 29. (15. i 29. travnja 1664.). Objavljena: Sándor BENE, *Zrínyi-levelek 1664-ből*, in: "Irodalomtörténeti Közlemények", 1992., 239–240.

⁴⁴ Cod. Maglab., vol. 742, 40^v. (24. svibnja 1664.) Čitav tekst pisma tiskan in: BENE, 1992., 240–241.

⁴⁵ NEGRI, br. 15. (11. ožujka 1664.)

⁴⁶ "Ne ostvariš ni nikakav priželjkivani cilj Zrinski i Frankopan otputovali su vrlo nezadovoljni, a ja sam ih, cijelo vrijeme njihova boravka u ovom gradu, posjećivao, tješivši ih koliko je moguće, govoreći im o dragocjenim osvajanjima i patnjama koje su svojim uspješnim borbama nanijeli Turcima..." NEGRI, br. 31. (6. svibnja 1664.)

Primljeno: 1996-10-14